

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри

Г.І.Слозанська

“09” вересня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія України та національної культури

Рівень вищої освіти	<u>перший (бакалаврський)</u>
Галузь знань	<u>01 Освіта/Педагогіка</u> (шифр і назва галузі знань)
спеціальність	<u>016 Спеціальна освіта</u> (код і найменування спеціальності)
Освітня програма	<u>016 Логопедія</u> (найменування освітньої програми)
Мова навчання	<u>українська</u>

2023 - 2024 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Історія України та національної культури» для студентів освітньої програми «Логопедія» спеціальності 016 «Спеціальна освіта» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Розробник:

І.П.Куций – доктор історичних наук, професор кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри спеціальної та інклюзивної освіти.

Протокол № 1 від “09” вересня 2023 року.

Завідувач кафедри

спеціальної та інклюзивної освіти_

Ганна СЛОЗАНСЬКА

1. Опис навчальної дисципліни

1	Освітня програма	
2	Спеціальність	016 Логопедія
3	Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка
4	Ступінь вищої освіти	Перший (бакалаврський)
5	Статус дисципліни	Обов'язкова
6	Мова навчання	Українська
7	Курс	1
8	Семестр	2
9	Кількість змістових модулів	2
10	Форма підсумкового контролю	Екзамен
11	ІНДЗ	реферат
11	Обсяг дисципліни в кредитах ECTS	4 кредити
12	Загальна кількість годин	120
13	Аудиторні заняття (год.)	Денна форма – 60, заочна форма – 24
14	Лекції (год.)	Денна форма – 30, заочна форма – 12
15	Семінарські заняття (год.)	Денна форма – 30, заочна форма – 12
16	Самостійна робота студента (год.)	Денна форма – 60, заочна форма – 96

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 33 % до 67 %

для заочної форми навчання – 15 % до 85 %

2. Мета навчальної дисципліни

Вивчення навчальної дисципліни «Історія України та національної культури» забезпечує досягнення здобувачами таких результатів навчання:

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства (вільного демократичного) та

необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

СК 16. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

3. Результати навчання

Вивчення навчальної дисципліни «Історія України та національної культури» забезпечує досягнення бакалаврами таких результатів навчання:

РН 17. Мати навички самостійного навчання та пошуку необхідної інформації.

4. Програма навчальної дисципліни

4.1. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Соціально-економічний та політичний стан українських земель (IX – початок XX ст.)

Тема 1. Вступ. Київська Русь і Галицько-волинська держава.

Предмет, методи, принципи і функції історії України. Основні гіпотези появи людини. Суспільні поділи праці, утвердження приватної власності.

Євразійська міграція народів на територію України в давнину та її вплив на автохтонне населення.

Основні теорії походження східних слов'ян. Формування держави східних слов'ян. Київська держава – вибір цивілізаційного шляху розвитку та його наслідки.

Монголо-татарська навала та її гальмівні наслідки для східних слов'ян. Галицько-Волинська держава – спадкоємниця Київської держави.

Культура Київської держави (IX – XIII ст.).

Тема 2. Українські землі під владою Литви, Польщі та інших держав (XIV – XVI ст.)

Геополітичні та геостратегічні зміни в Київській державі та Золотій Орді та їх вплив на подальшу історію українського народу.

Основні погляди на процес та наслідки захоплення українських земель Литвою, Польщею та іншими державами в XIV – XVI ст.

Зміни в економічному та соціальному становищі в українських землях.

Кріпацтво. Нові форми спротиву: козаччина, селянські повстання, опришки.

Кримсько-татарський та турецький фактори: нові загрози розвитку українських земель.

Українська культура в XIV – XVI ст.

Тема 3. Українська козацька революція 1648 – 1676 рр.

Українські землі наприкінці XVII – XVIII ст.

Причини, характер козацької революції, її основні етапи.

Державотворчі процеси за часів Б.Хмельницького: здобутки і втрати.

Геостратегічні та геополітичні зміни після Переяславської угоди з Росією та їх наслідки для України.

Гетьманщина після смерті Б.Хмельницького: зміни в політичному та економічному житті, поступове обмеження автономії України.

Тема 4. Українські землі наприкінці XVII – XVIII ст.

Гетьман І.Мазепа. курс на відновлення автономії та шляхи його реалізації.

Завершення інкорпорації Гетьманщини до складу Росії: 1708 – 1775 рр.

Російсько-турецькі війни та роль козацтва в приєднанні Півдня, Правобережної України та Криму до Росії.

Українська культура другої половини XVII – XVIII ст.

Тема 5. Українські землі в складі Російської та Австро-Угорської імперій (кінець XVIII – початок XX ст.)

Особливості економічного та соціального становища в українських губерніях Російської імперії та на землях Західної України в кінці XVIII – першій половині XIX ст.

Реформи в Російській та Австро-Угорській імперії в середині XIX ст.: значимість вирішених проблем. Особливості становлення капіталістичних відносин в Наддніпрянській і Західній Україні.

Русифікація та полонізація як загрози існуванню українського етносу. Пошуки шляхів національного і соціального визволення, відродження української державності: Руська трійця, Кирило-Мефодіївське товариство, Громади. Перші політичні партії в Наддніпрянській і Західній Україні.

Народно-демократична революція в Росії та її вплив на активізацію політичного життя в Україні.

Українське питання в умовах Першої світової війни: час нереалізованих мрій.

Українська культура у XIX – початку XX ст.

Змістовий модуль 2.

Політичні та соціально-економічні процеси в Україні 1917 -2020 рр.

Тема 6. Державне відродження України 1917 -1920 рр. в умовах Української національної революції.

Утворення та особливості діяльності Української Центральної Ради в умовах правління Тимчасового уряду Росії (квітень – жовтень 1917 р.).

Проблеми у взаєминах УЦР з Раднаркомом Росії. Курс УЦР від автономістських прагнень до проголошення незалежності УНР. III і IV Універсали УЦР.

Суперечливі процеси в державотворенні гетьмана П.Скоропадського та Директорії УНР (1918 - 1919 рр.).

Радянська влада в Україні у 1918 – 1920 рр.: її економічна та соціальна політика.

Основні напрями державотворення ЗУНР. Причини поразки Української революції.

Українська культура в умовах революції 1917 – 1920 рр.

Тема 7. Міжвоєнна доба в історії України.

Утворення СРСР, входження до його складу України. Обмеження суверенітету.

Соціалістична модернізація промисловості і сільського господарства, зміни в соціальній структурі українського суспільства, духовності та культури.

Голодомор 1932 – 1933 рр.: причини, хід, наслідки та сучасні оцінки. Репресивні дії органів радянської влади в Україні: основні напрями та методи.

Боротьба українських політичних сил за відродження української державності на західних землях України.

Тема 8. Українська РСР в роки Другої світової війни (1939 – 1945 рр.)

Українське питання в міжнародній політиці напередодні Другої світової війни. Основні напрями підготовки країни до оборони від можливої війни, місце і роль в цьому процесі УРСР. Початок Другої світової війни. Входження західноукраїнських земель до СРСР у складі УРСР.

Напад Німеччини на СРСР. Мобілізація економічного і людського потенціалу на відсіч ворогу.

Регіональні особливості окупаційної влади в Україні. Основні течії руху Опору.

Вклад українців в перемогу антигітлерівської коаліції у Другій світовій війні.

Культура України, стан та проблеми в умовах німецької окупації.

Тема 9. Українська РСР в роки післявоєнної відбудови. Економічний розвиток та соціальне становище населення в середині 40-х – 80-х рр.

Руйнівні наслідки німецької окупації для України: людські втрати, руйнація промисловості, міст та сіл. Голод 1946 – 1947 рр. на півдні України.

Радянізація західних областей України. Причини спротиву їй з боку ОУН та УПА.

Пошуки шляхів удосконалення управління промисловістю та сільським господарством в 50 – 60-ті рр. та вплив цих процесів на життя та побут українців.

Здобутки і проблеми в розвитку соціальної сфери.

Поява опозиційного руху в суспільному житті УРСР, основні напрями його діяльності.

Культура УРСР другої половини ХХ ст.

Тема 10. Сучасна доба в історії України (1985 – 2020 рр.)

Перебудова в СРСР як засіб пр. скорення соціально-економічного розвитку. Причини невдач.

Геополітичні зміни на теренах СРСР. Проголошення незалежності України. Курс на відродження української державності.

Трансформація структур влади і громадсько-політичних інститутів, економічної системи та соціальної політики в Україні у 1990-ті роки.

Загострення економічної і політичної кризи у другій половині 1990-х – початку 2000-х рр. Помаранчева революція та її наслідки.

Особливості приватизаційних процесів в Україні в добу Президента Л.Кучми.

Проблеми економічного реформування на початку 2000-х років.

Революція Гідності: причини, хід, наслідки.

Агресія Російської Федерації. Анексія Криму, сепаратистські дії на Південному Сході. АТО як засіб збройного захисту території України.

Труднощі у виборі векторів зовнішньополітичної орієнтації України.

Культура України доби незалежності: успіхи і проблеми.

4.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	кількість годин			
	денна форма		заочна форма	
	усього	у тому числі	усього	у тому числі
	о		о	

		лекції	семінарські заняття	самостійна робота		лекції	семінарські заняття	самостійна робота
Змістовий модуль 1. Соціально-економічний та політичний стан українських земель (IX – початок XX ст.)								
Тема 1. Давня історія . Київська держава.	10	2	2	6	10	-	-	10
Тема 2. Українські землі під владою Литви, Польщі та інших держав (XIV – XVI ст.)	10	2	2	6	10	-	-	10
Тема 3. Українська козацька революція 1648 – 1676 рр. Українські землі наприкінці XVII – XVIII ст.	10	2	2	6	10	-	-	10
Тема 4. Українські землі в складі Російської та Австро-Угор ської імперій (кінець XVIII –	14	4	4	6	10	-	-	10

початок XX ст.).								
Тема 5. Державне відродження України 1917 – 1920 рр. в умовах Української революції	10	2	2	6	14	2	2	10
Тема 6. Міжвоєнна доба в історії України.	14	4	4	6	14	2	2	10
Тема 7. Українська РСР в роки Другої світової війни 1939 – 1945 рр.	14	4	4	6	13	2	2	9
Тема 8. Українська РСР в роки післявоєнної відбудови. Економічний розвиток та соціальне становище в 40-і – 80-ті рр.	14	4	4	6	13	2	2	9
Тема 9. Сучасна доба в історії України	14	4	4	6	13	2	2	9

(1985 – 2022 рр.).								
Тема 10. Сучасна доба в історії України. Особливості перебудови в УРСР. Проголошен ня незалежност і України (друга половина 1980 –2020 рр.)	14	4	4	6	13	2	2	9
Всього годин	120	30	30	60	120	12	12	96

4.3. Теми лекцій

№ з/п	№ теми	Назва теми	кількість годин	
			денна форма	заочна форма
1	1	Давня історія . Київська держава.	2	
2	2	Українські землі під владою Литви, Польщі та інших держав (XIV – XVI ст.).	2	
3	3	Українська козацька революція 1648 – 1676 рр. Українські землі наприкінці XVII – XVIII ст.	2	
4	4	Українські землі в складі Російської та Австро-Угорської імперій (кінець XVIII – початок XX ст.).	4	2

5	5	Державне відродження України 1917 – 1920 рр. в умовах Української революції	2	2
6	6	Міжвоєнна доба в історії України.	4	2
7	7	Українська РСР в роки Другої світової війни 1939 – 1945 рр.	4	2
8	8	Українська РСР в роки післявоєнної відбудови. Економічний розвиток та соціальне становище в 40-і – 80-ті рр.	4	2
9	9	Сучасна доба в історії України (1985 – 2022 рр.).	4	2
		Всього годин	30	12

4.4. Теми семінарських занять

№ з/п	№ теми	Назва теми	кількість годин	
			денна форма	заочна форма
1	1	Східні слов'яни. Утворення Київської держави, її політичний і економічний устрій.	2	
2	2	Соціально-економічне та політичне становище українських земель в складі Литви, Польщі. Козацтво як фактор спротиву іноземним державам.	2	
3	3	Козацька революція. Відродження державності.	2	
4	4	Кріпацтво. Зміни соціального статусу українських селян. Українське питання напередодні і під час Першої світової війни	4	2

5	5	Державотворчі процеси в Україні 1917 – 1920 рр.	2	2
6	6	Соціалістична модернізація в економіці Української РСР. Голодомор 1932 – 1933 рр.: причини, хід, наслідки.	4	2
7	7	Напад Німеччини на СРСР. Особливості бойових дій 1941 – 1944 рр. на території України.	4	2
8	8	Економічний розвиток та соціальне становище населення України у 40-і – 80-ті роки.	4	2
9	9	Здобутки і проблеми сучасної України.	4	2
		Всього годин	30	12

4.5. Самостійна робота

№ з/п	№ теми	Назва теми	кількість годин	
			денна форма	заочна форма
1	1	Галицько-Волинська держава в XIII – XIV ст.	6	10
2.	2.	Захоплення українських земель Литвою і Польщею у XIV – XVI ст.	6	10
3	3	Виникнення козацтва та його роль в суспільно-політичному житті українського народу.	6	10
4	4	Українські землі в роки Першої світової війни.	6	10
5	5	Постать М.С.Грушевського.	6	10

6	5	Акт Злуки та його історичне значення	6	10
7	6	Творча інтелігенція України у 20 – 30-ті роки та її доля.	6	9
8	7	Мобілізаційні заходи в Україні 1941 р.	6	9
9	8	Наслідки війни для України	6	9
10	8	Відбудова енергетики в Україні 1945 – 1950-і рр.	6	9
		Всього годин	60	96

4.5. Самостійна робота

№ з/п	№ теми	Назва теми	кількість годин	
			денна форма	заочна форма
1	1	Галицько-Волинська держава в XIII – XIV ст.	8	10
2.	2.	Захоплення українських земель Литвою і Польщею у XIV – XVI ст.	8	10
3	3	Виникнення козацтва та його роль в суспільно-політичному житті українського народу.	8	8
4	4	Українські землі в роки Першої світової війни.	10	12
5	5	Постать М.С.Грушевського.	4	5
6	5	Акт Злуки та його історичне значення	4	5
7	6	Творча інтелігенція України у 20 – 30-ті роки та її доля.	10	14
8	7	Мобілізаційні заходи в Україні 1941 р.	10	12
9	8	Наслідки війни для України	4	6
10	8	Відбудова енергетики в Україні 1945 – 1950-і рр.	3	4
11	8	Хрущовська відлига і творча інтелігенція України: дисидентство, його основні напрями.	3	4
12	9	Кризові явища в Україні та пошук шляхів їх подолання	4	6
13	9	Євроінтеграція як важливий напрям зовнішньополітичної орієнтації.	4	6
		Всього годин	80	102

4.6. Орієнтовна тематика індивідуальних завдань

№ з/п	Назва теми
1.	Порівняйте основні напрями державницької діяльності Володимира Великого і Ярослава Мудрого.
2.	Українська шляхта: її слабкі і сильні сторони.
3.	Магдебурзьке право в містах України.
4.	І.Мазепа – державний діяч.
5.	Богдан Хмельницький – військовий стратег і полководець.
6.	Українці – надніпрянці і українці – галичани в роки Першої світової війни.
7.	Політичні портрети В.Винниченка і С.Петлюри: проблеми їх взаємин.
8.	Порівняйте соціально-економічний розвиток в УРСР і Західній Україні у міжвоєнний період.
9.	Партизанські рухи на окупованих територіях України.
10.	Участь молоді у відбудові економіки України.
11.	Стагнація економіки України у 60 – 80-і роки.
12.	Особливості перебудови в Українській РСР.
13.	Приватизація в промисловості: хід і наслідки.
14.	АТО: боротьба за повернення окупованих територій.
15.	Реформування аграрного сектору економіки на сучасному етапі.
16.	Євробачення і розвиток української пісенної творчості.
17.	Спорт в сучасній Україні.

5. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни “Історія України та національної культури ” використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- стандартизовані тести;
- поточне опитування;
- презентації результатів виконаних індивідуальних завдань;
- виступи на наукових заходах;
- аналіз нормативно-правових документів;
- реферати.

6. Форми контролю

У процесі вивчення дисципліни “Історія України та національної культури” використовуються такі форми контролю:

- поточний контроль здійснюється у формі оцінювання результатів навчальної діяльності студентів на семінарських заняттях та виконання ними завдань самостійної роботи;
- модульний контроль застосовується після вивчення логічно завершеної частини навчальної дисципліни, оцінка модульного контролю складається з балів, накопичених упродовж вивчення змістового модуля;
- підсумковий контроль проводиться у формі екзамену (тестування на сервері електронних ресурсів MOODLE у термін, визначений графіком підсумкового контролю).

7. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

Критерії оцінювання на семінарських заняттях:

За роботу на семінарському занятті студент може отримати максимум **5 балів**.

5 балів: студент демонструє ґрунтовні знання матеріалу семінарського заняття в повному обсязі, вміє вільно висловлює думку з проблемних питань семінару, виявляє креативність у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.

4 бали: студент демонструє повні, систематичні знань з семінарського заняття, вміє вільно висловлює думку з проблемних питань семінару, самостійно аналізує події, явища, факти, однак при викладі матеріалу студент допускає несуттєві помилки.

3 бали: студент демонструє знання основного матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхневу обізнаність у проблемних питань семінару, допускає суттєві помилки при викладі матеріалу, але спроможний усунути їх із допомогою викладача.

2 бали: студент демонструє фрагментарні знання матеріалу семінарського заняття, що складає менше 50% необхідного обсягу, не знає основної політологічної термінології, не вміє логічно висловлюватися.

1 бал: студент демонструє фрагментарні знання семінарського заняття, які є частково правильними; відповідь містить грубі помилки у аналізі подій, явищ, фактів, використанні політологічної термінології, відзначається порушенням логіки викладу, неаргументованим висвітленням проблеми.

0 балів: студент не володіє знаннями з семінарського заняття, відповідь неправильна або відсутня взагалі.

Критерії оцінювання ІНДЗ

Максимальна оцінка – **20 балів**

1. Обґрунтування актуальності проблеми (3 бали).
2. Повнота у розкритті теми (5 бали).
3. Оригінальність і доказовість суджень (5 бали).
4. Структурованість викладу матеріалу (4 бали).
5. Дотримання вимог щодо технічного оформлення (3 бали).

Розподіл балів, які отримують студенти

модульний контроль застосовується після вивчення логічно завершеної частини навчальної дисципліни, оцінка модульного контролю складається з балів, накопичених упродовж вивчення змістового модуля;

– підсумковий контроль проводиться у формі екзамену (тестування на сервері електронних ресурсів MOODLE у термін, визначений графіком підсумкового контролю).

Розподіл балів, які отримують студенти

Змістовий модуль №1					Змістовий модуль № 2						ІНДЗ	Підсумковий контроль	Сума
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	ЗМ 1	Тема 5	Тема 6	Тема 7	Тема 8	Тема 9	ЗМ 2			
5	5	5	5	20	5	5	5	5	10	30	20	30	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
64-74	D	задовільно	
60-64	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення,

використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Мультимедійний проектор – демонстрація презентацій.
2. Комп'ютери з доступом до Інтернету – проведення підсумкового контролю.

9. Рекомендована література

Основна

1. 1. Алексеев Ю. М., Вертерел А. Г. Історія України.: Навчальний посібник. Київ: Каравела, 2004. 256 с.
2. Білоцерківський В. Я. Історія України: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 535 с. 3. Бойко О. Д. Історія України. Київ: ВЦ "Академія", 2001. 656 с.
4. Бунятян К. П. Давнє населення України. Київ: Либідь, 1999. 228 с.
5. Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XIX ст.). Львів: Світ, 1996. 448 с.
6. Видатні постаті в історії України (IX – XIX ст.): Короткі біографічні нариси. Історичні та художні портрети / В. І. Гусєв, О. Г. Сокирко, В. Г. Червінський. Київ: Вища школа, 2002. 359 с.
7. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. К: Вища школа. 1994. 539 с.
8. Дорошенко Д. Нарис історії України у 2-х томах. Київ: Глобус. 1992.
9. Історія українського козацтва: нариси у 2-х т. / Редкол. В. А. Смолій та ін. Київ: Вид. дім Києво-Могилянської академії, Т. 1. 2006. 799 с.
10. Історія українських політичних партій: Кінець XIX – 1917 р. Хрестоматія / Упорядник Б. І. Корольов, І. С. Михальський. Київ: Вид. Європейського університету, 2003. 561 с.
11. Історія українського козацтва: нариси у 2-х т. / Редкол. В. А. Смолій та ін. Київ: Вид. дім Києво-Могилянської академії, Т. 1. 2007. 799 с.
12. Історія українського козацтва: нариси у 2-х т. / Редкол. В. А. Смолій та ін. Київ: Вид. дім Києво-Могилянської академії, Т. 2. 2007. 723 с.
13. Історія України в особах: XIX – XX ст. / І. Войцехівська, В. Обліцов, О. Божко та ін. Київ: Україна, 1995. 479 с.
14. Історія України в особах: Литовсько-Польська доба / О. Дзюба, М. Довбищенко та ін. Київ: Україна, 1997. 272 с. 17
15. Історія України в особах: Козаччина / Горобець В. М. та ін. Київ: Україна, 2000. 302 с.
16. Історія України: Навчальний посібник / Під загальною ред. В. А. Смолія. Київ: Альтернатива, 1997. 424 с.
17. Історія України: нове бачення / Під ред. В. А. Смолія. Київ: Альтернатива, 2000. 464 с.
18. Історія України: Посібник / за загальною ред. Г. Д. Темка, Л. С. Тупчієнка. Київ: Вид. центр "Академія", 2002. 480 с.

19. Історія України: Навчальний посібник / Під ред. М. О. Скрипника. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 366 с.
20. Історія України. Документи. Матеріали: посібник для студентів вузів / Укладач В. Ю. Король. Київ: Академія. 2001. 448 с.
21. Кудряченко А. І. Політична історія України ХХ століття: підручник / Кудряченко А. І., Калінічева Г. І., Костира А. А. Київ: МАУП, 2006. 694.
22. Полонська-Василенко Н. Історія України. У 2. Т. - Т. 1. До середини ХVІІ ст. Київ: Либідь, 1993. 640 с. 23. Полонська-Василенко Н. Історія України. У 2. Т. - Т. 2. Від середини ХVІІ ст. до 1923 р. Київ: Либідь, 1993. 608 с.
24. Савченко Н. М., Подольський М. К Історія України: модульний курс. Навчальний посібник. Київ: Видав. "Фірма ІНКОС," "Центр навчальної літератури", 2006. 544 с.
25. Скляренко В. Г. Русь і варяги: історико-етимологічне дослідження: монографія. Київ: Довіра, 2006. 118 с.
26. Уривалкін О. М. Таємниці історії України (загадки, події, факти). Київ: КНТ, 2006. 403 с.
27. Уривалкін О. М. Історія України (середина ХІІІ – середина ХVІІ ст.). Київ: Кондор, 2005. 281 с.
28. Уривалкін О. М. Історія України (кінець ХVІІ – початок ХХІ ст.). Київ.: КНТ, 2007. 433 с.
29. Чутский А. І. Історія України: навчальний посібник. Київ: МАУП. 2006. 345 с.
30. Яворницький Д. І. Історія запорозького козацтва. Київ: Наукова думка, 1990. Т. 1. 592 с.
31. Яворницький Д. І. Історія запорозького козацтва. Київ: Наукова думка, 1990. Т. 2. 560 с.
32. Яворницький Д. І. Історія запорозького козацтва. Київ: Наукова думка, 1991. Т. 3. 592 с.
33. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця ХVІІІ ст. Київ: Генеза, 1997. 380 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://www.nbuv.gov.ua/> - сайт бібліотеки ім. В. Вернадського.
2. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> - бібліотека КНУ ім. Т.Шевченка.
3. <http://history.org.ua/uk> - сайт Інституту історії НАН України.
4. <https://uinp.gov.ua/> - сайт Українського інституту національної пам'яті.
5. <http://www.gilan.uar.net/nasu/hiuass.html> - Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського.